

Türk Basınında Alman Askeri Islahat Heyeti Meselesi (1913-1914)

The German Committee of Military Modernization in the Turkish Press (1913-1914)

Erdem Karaca*

Özet

Osmanlı Hükümeti, Balkan Savaşları'nın ardından, Üçlü İttifak ile Üçlü İtilaf devletleri arasındaki gerginliği de göz önünde bulundurarak, Almanya'dan kara kuvvetlerinin, İngiltere'den de deniz kuvvetlerinin modernizasyonu için askeri katkı istenmiştir. Ancak Alman Askeri Heyeti'nin İstanbul'a gelmesi ve I. Ordu Kumandanlığı görevine Liman von Sanders'in atanması üzerine Rusya, Boğazlar konusundaki hassasiyeti dolayısıyla meseleyi uluslararası bir soruna dönüştürmüştür. Kararlı tutumunu değiştirmeyen ve sadece kısmi bir takım görev revizyonları yapan Osmanlı Hükümeti, islahat çalışmalarını her şeye rağmen yürütmüştür. Meselenin seyri, Tercüman-ı Hakikat, Tanin, İkdam, Tasfir-i Efkar, Peyam ve Sabah gazetelerinin yazılarından takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk-Alman İlişkileri, Türk-Rus İlişkileri, Islahat, Boğazlar Meselesi, Dış Politika.

Abstract

The state of Ottoman administration, after the Balkan war, considering the tension between the Alliance and Entente countries, wanted to have German support for the land forces and England assistance for the navy. But, after the arrival of German army committee at Istanbul and appointment of Liman von Sanders to the commander of the first army, Russia converted it to an international problem because of its sensitivity about the problem of the straits. The Ottoman administration keeping its' determined attitude and having partial assignment revisions, kept reform improvements in spite of everything. The course of this issue is followed from the newspapers Tercüman-ı Hakikat, Tanin, İkdam, Tasfir-i Efkar, Peyam and Sabah.

Key Words: Turkish-German Relations, Turkish-Russian Relations, Reforms, The Straits Issue, Foreign Politics.

Giriş

Türkiye (Osmanlı Devleti), 1911'den 1913'e kadar savaşta bulunduğu sıralar, büyük devletlerin çarpışmalara karışması sonucu yeni ve yıkıcı tecrübeler edinmiştir. Diğer alanlarda olduğu gibi, modern savaşın baskıları, yapılması gerekli değişikliklerin süratli bir biçimde ele alınmasını zorunlu kılmıştır.¹

* Yrd. Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,
e-mail: erdm.karaca@hotmail.com

1 Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yay., 9. Baskı, Ankara, 2004, s. 237.

Görüş

Akademik
Bakış

203

Cilt 5 Sayı 9
Kış 2011

Balkan faciasının ardından ordu ve donanmasını ıslah etme işine girişen Osmanlı Devleti, diğer taraftan da iki bloğa ayrılmış Avrupa'da, yaşadığı yalnızlıktan kurtulmaya çalışmıştır. Büyük bir savaş çıkacağına dair şüphelerin yoğunlaşması üzerine İngiltere, Fransa, Rusya ve Balkan devletleri ile anlaşmaya gayret gösterilmiş, ancak buna muvaffak olunamamıştır.

Uzun süren savaşlar, devleti ve milleti yorgun düşürdüğü gibi ordunun da yıpranmasına yol açmış ve büyük bir savaşa hazır olunmadığı açıkça görülmüştür. Ancak savaşın çıkması halinde stratejik bakımdan çok önemli bir konumda olan Türkiye'yi sürekli bir biçimde savaştan uzak tutmanın zorluğu da bilinmekteydi.²

Balkan Harbi esnasında bir açıklama yapmış olan Sadrazam Mahmut Şevket Paşa, Yunanlıların, donanmalarının ıslahı için İngiltere'den ve ordularının ıslahı için de Fransa'dan katkı aldığını belirtmiş, kendisinin de donanmanın ıslahı konusunda İngiltere'ye müracaat edeceğini ve ne isterlerse kabul edeceğini beyan etmiştir. Ordu konusunda ise, otuz seneden beridir Alman harp usulü ile terbiye edilmiş olunmasından dolayı bir Alman ıslah heyetinin getirileceğini ve gerekirse bir Osmanlı kolordusunun emir ve kumandasını bir Alman generaline verilebileceği düşüncesini ileri sürmüştür.³

Sadrazam Mahmut Şevket Paşa, Balkan Harbi felaketle sona erince Avrupa devletleri ile Osmanlı arasındaki tartışmalı ve hassas konuları halletmeye ve söz konusu devletleri birer menfaat göstererek dost yapmaya çalışmıştır. Bu amaçla Hakkı Paşa Londra'ya, Cavid Bey de Paris'e gönderilmiştir. İngilizlere donanmanın ıslahı verilirken, Fransızlara yollar, Almanlara da ordu verilmiştir.⁴

Almanlar, görevlendirilecek generallerine ordunun disiplin, terfi, mükafat, cezalandırma, ıslahat, eğitim, donatım, silahlanma, giydirme, levazım, iaşe, sağlık, veteriner, askere alma, kura, seferberlik hazırlıkları, istatistik, demiryolları, telefon, telgraf, ulaştırma, teyarecilik ve balonculuk sorunlarının müzakerelerinde Askeri Şura'daki oyuna öncelik verilmesini istemişlerdir. Ayrıca, bütün askeri okulların, numune alay ve talimgâhların ve Osmanlı hizmetinde bulunan bütün yabancı subayların amirliği görevi de talep edilmiştir.⁵

Söz konusu taleplerin diğer büyük ve güçlü devletlerce dikkatle izleneceğine şüphe olmayacaktır. Osmanlı ordusunun Alman subaylarının etkisi altına girmesi mutlak surette yeni tartışmaları beraberinde getirecektir.

2 Muzaffer Tepekaya, "Osmanlı-Alman İlişkileri (1870-1914)", *Türkler*, Editörler: H. Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, C. 13., Ankara, 2002, s. 47-48.

3 Erdem Karaca, *Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Şarki Anadolu Meselesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Ü. Sos. Bil. Enst., Ankara, 2005, s. 61.

4 Kazım Karabekir, *Türkiye'de ve Türk Ordusunda Almanlar*, Emre Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2001, s. 243-244.; Sadrazam Mahmut Şevket Paşa uğradığı bir suikast sonucu hayatını kaybetmiş (11 Haziran 1913), yerine Sait Halim Paşa Kabinesi kurulmuştur. Yapılmaya çalışılan ıslahatlar konusunda ise herhangi bir geri adım atılmamıştır... Bkz., Erdem Karaca, "Ahmet Ağaoğlu'nun Kaleminden Şarki Anadolu Islahatı 1913-1914", *Gazi Akademik Bakış*, Ankara, Haziran (Yaz) 2010, c. 3., S. 6., s. 19.

5 Kazım Karabekir, *Tarih Buyunca Türk-Alman İlişkileri*, Emre Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2001, s. 245-251.

Askeri İslahat Meselesinin Gündeme Gelmesi ve Rus Tepkisi

Konu hakkında harekete geçen Rusya Başbakanı Kokofçev, Alman Mösyo Holweg ile bir görüşme yapmış ve Alman Askeri Heyeti'nin merkezinin Edirne olması üzerinde durulmuştur.⁶

Gerek Deutschebank gerek Alman Hükümeti ile bir dizi görüşme yapan Cavid Bey, görüşmelerin ardından Tan gazetesi(Fransız) Berlin muhabinine bir açıklama yapmış, "Askeri Heyet için payitahttan başka bir yer mevzubahis olamaz. Alman generali I. Kolordu'nun resiskarine geçirileceği ve kendisi kolordu reisi sıfatıyla haiz bulunduğu hukuktan başka hiçbir salahiyeti haiz olmayacaktır. Bundan başka, bu mesele sadece Osmanlı Devleti'ni alakadar ediyor. Yabancı müdahalesi doğru değildir."⁷

Bir çok alanda ıslahat çalışmalarını yürüten Osmanlı Hükümeti, 27 Ekim 1913 tarihinde gerçekleşen müzakereler sonucunda, ordunun modernizasyonu konusunda Alman Askeri Heyeti Reisi ile bir protokol imzalamıştır. Pek tabii ki bu girişim, Boğazlar ve Şarki Anadolu konusunda hassas olan Rusları fazlasıyla endişeye sevk etmiştir.⁸

O ana kadar hassasiyetlerini dostane bir biçimde Berlin'e tebliğ eden Rusya, Alman generalinin İstanbul Kolordusu Kumandanlığına tayininden sarf-ı nazar etmesi için Üçlü İtilaf adına şiddetli müzakerelere girişmek üzere İngiltere ve Fransa ile diplomasi trafiğini başlatmış olacaktır.⁹

6 *İkdam*, 27 Teşrin-i Sani(Kasım) 1913, s. 3.

7 *İkdam (Tan Gazetesinden, Paris, 26 Teşrin-i Sani)*, 28 Teşrin-i Sani 1913, s. 1.; *Tercüman-ı Hakikat*, 28 Teşrin-i Sani 1913, s. 1.

8 A.g.t., s. 61.; *Gazet de Frankfurt(Viyana)*, Almanya ve Avusturya açısından bazı önemli hususları şu şekilde ele almıştır; Üçlü İttifak devletleri, tarımsal yapıdan sanayiye geçiş yapmışlardır. Bu nedenle de hammadde ihtiyaçları artmıştır. Fransa, İngiltere ve Rusya ile savaş yapacak olurlarsa, ortaya çıkacak buhran dolayısıyla sürmekte olan nakliyat derhal kesilecektir. Bu durumda Üçlü İttifak için yegane güzergah olarak, Romanya, Bulgaristan ve Türkiye vasıtasıyla Anadolu sahillerine bağlı olan yol kalıyordu. Bu yolun kendisine daima açık olacağından Üçlü İttifak emin olmalıydı. Bu sebepledir ki, Anadolu'nun taksimine dair söylenen ilk sözler üzerine Almanya siyaseti sert ve tehditkar bir tavır almıştır. Bu nedenledir ki, söz konusu güzergahın serbestisi Bağdat hattından daha önemli görülmüştür... Bkz., "Alman Heyet-i Askeriyesi (Boğazlar Muhafazası)", *Peyam*, 14 Kanun-ı Sani(Ocak) 1914, s. 2.

9 *Tercüman-ı Hakikat*, 30 Teşrin-i Sani 1913, s. 1.; Meseleye dair çeşitli yabancı gazete haberleri: Eco dö Pari; Türkiye'nin tek kelimeyle bilinmeyen bir tehlike olduğuna işaret etmiştir. Noviya Vremiya (Rusya); Liman Paşa'nın İstanbul'daki I. Orduya kumandan tayin edileceğini daha önce yazdıklarını belirtmiş ve bunun payitahtın hane sahibi olunması anlamına geldiğini söylemiştir. Haberde; bir yabancı ordusu subayının Osmanlı askerine kumandanlık vazifesiyle Türkiye'ye gönderilmesi özellikle dikkate değer bir haldir. Almanlar bir taraftan Bağdat hattının imtiyazına nail olmak ve diğer taraftan askeri işlere sahip olmak suretiyle 5000 km uzunluğunda bulunan geniş bir memleketi ellerine almış olacaktı. Bu bölge dahilinde Mersin, İskenderun vs. birkaç liman da bulunacaktır. Almanlar, İskenderun yoluyla Basra Körfezi'ne kadar nüfuz alanını genişletebilir denmiştir. Tan (Paris); Osmanlı Devleti'nin kendi bölgesindeki egemenliğinin tartışılmayacağından, ancak bu durumda şarka ve Avrupa'da sulhu tehdit edemeyeceğinden bahsetmiştir... Bkz., *Tercüman-ı Hakikat*, 2 Kanun-ı Evvel(Aralık) 1913, s. 3.

Gazi

Akademik
Bakış

205

Cilt 5 Sayı 9
Kış 2011

Başbakan Kokofçev, tüm Avrupa başkentlerini dolaşarak Şarki Anadolu İslahatı konusunda olduğu gibi, diğer alanlarda tatbik edilecek olan tüm ıslahatlarda öncelik edinmeye çalışmış, ancak bu hususla ilgili olarak pek çok önemli engellerle karşılaşmıştır. Alman Askeri Heyeti'nin İstanbul'a geliyor olması bu zorluklardan birisi olmuştur. İki ülke basını arasında tartışmalar yaşanmış olmasına rağmen, bu mesele bitme aşamasına gelmiştir. Osmanlı Hükümeti konu hakkında nihai kararını vermiş bulunduğu için, herhangi bir müdahale yeni sıkıntılar açabilirdi. Almanya'nın da aynı kararlılıkta olduğuna dair bir şüphe bulunmamaktaydı. Rusya, Şarki Anadolu İslahatı ile Askeri İslahat arasında bir bağ kurmaya çalışırken, Osmanlı Hükümeti açısından bunun bir geçerliliği yok idi. Rusya'nın amacı Askeri İslahatı sonuçsuz bırakmak ve böylece asayiş ve güven ortamını ortadan kaldırmak idi. Şayet Osmanlı Devleti, Askeri İslahat konusunda geri adım atacak olursa, o zaman kendisi üzerinde bir kontrol mekanizmasının varlığını kabul etmiş olacaktı. Ve Rusya daha sonra şu sonucu elde etmiş olacaktı, "Madem ki, bu husustaki hakk-ı murakabemizi kabul ettiniz, şimdi de Vilayet-i Şarkiye İslahatı hakkındaki mütalaalarımızı da tasdik edin. Babıali de padişah onayı ile Rusya'ya cevap vererek meseleye kesin bir nokta koymuştur. Bilinmesi gereken en önemli gerçeklerden birisi de, askeri ıslahatın, idari ıslahata tabi olduğudur. Ülkede er geç bir kontrol oluşacaktır. Bu nedenle bir askeri kuvvete de ihtiyaç vardır."¹⁰

Görülen odur ki, Osmanlı Devleti'nin askeri ıslahat yapma zorunluluğu sadece ülke savunması ile ilgili değildir. Bu konuda verilecek bir taviz, yapılması düşünülen diğer düzenlemelerin de başarıya ulaşma şansını ortadan kaldırmış olacak ve neredeyse ülkedeki her icraatın dış unsurların müdahalesi ile yürütülemez hale gelmesine yol açacaktır.

Öte taraftan, Fransa'da yapılan seçimler geride kalmış ve parlamento açılmıştır. Yeni kurulacak Fransız Kabinesi'ni zorlu bir dönem beklemekteydi. Almanya, son aldığı kararla asker sayısını 900.000'e çıkarmak için çalışmalarına hız vermiştir. Bu durum Fransa'nın Almanya'nın çok gerisinde kalacağı anlamına gelmekteydi. Fransa'da Cumhurbaşkanı Puvankaro'nun, hükümeti kurmakla görevlendireceği kişinin siyasi görüşünün ne yönde olacağı herkes için olduğu gibi Osmanlı Devleti için de büyük önem taşımaktaydı. Şayet Rus yanlısı bir başbakan atıldığı takdirde, Alman Askeri Heyeti'nin İstanbul'a gelmesini hoş karşılamayacağı gibi, ıslahat için gerekli olan paranın Fransa'dan temin edilmesini de güçleştirmiş olacaktı. Rusya ile müttefik olan Fransa, bu durumda ilişkilerini daha da geliştirecek ve her türlü tavizi Ruslara vermekten imtina etmeyecekti.¹¹

Balkan ittifakını vücuda getirmiş olan Rusya, Osmanlı Hükümeti'nin çökmesine çalışmıştır. Bu nedenle kendisine karşı ciddi bir güvensizlik duyulmuştur. Daha önce Üçlü ittifaka katılmayı düşünen Osmanlı Devleti,

10 "Tecdüde Doğru", *Tercüman-ı Hakikat*, 7 Kanun-ı Evvel 1913, s. 1.; Rusya, Akdeniz'e açılabilmek için Boğazlar ve Şaki Anadolu İslahatı Meselesi hususlarında son derece hassasiyet göstermiştir. Ermeniler vasıtasıyla İskenderun Körfezine ulaşmaya çalışan Rusya'nın, bu niyetini gerçekleştirebilme için Almanya'yı ikna etmesi gerekmekte idi... Bkz. Erdem Karaca, "Hüseyin Cahit Yalçın'ın Kaleminden Şarki Anadolu İslahatı 1913-1914", *Gazi Akademik Bakış*, Ankara, Kış 2010, c. 4., S. 7., s. 170.

11 "Siyasiyat (Fransız Kabinesi)", *Tercüman-ı Hakikat*, 4 Kanun-ı Evvel 1913, s. 1.

Gazi

durumunu gözden geçirdikten sonra bundan vazgeçmiş ve Alman Askeri Heyeti ile ordusunu ıslah etmeye yönelmiştir. Böylece asker sayısını bir milyona çıkardığı takdirde, o zaman Üçlü İttifakta önemli bir rol oynama imkanına kavuşmuş olacaktı. Bu korkuyladır ki, Rusya, Osmanlı Devleti'nin gelişmesini istememiştir. Oysa baskı ne kadar çok olursa, Osmanlı Devleti kendisini Üçlü İttifaka daha yakın görmek durumunda kalmış olacaktı.¹²

İstanbul'u kendileri için önemli ve büyük bir kapı olarak gören Rusya, bu kapının anahtarının Alman Askeri Heyetine verilmesini hiçbir zaman kabul etmeyeceğini beyan etmiştir. Bu duruma İngiltere ve Fransa'nın da onay vermeyeceğini ileri sürmüştür. Balkan Harbi sırasında Bulgarları, İstanbul'a girmekleyen durduran tarafın Rusya olduğu unutulmamalı idi. Eğer aynı eylemi Yunanlılar gerçekleştirmiş olsaydı, durum yine değişmeyecekti.¹³

Askeri Islahat Heyeti'nin İstanbul'a Gelişi ve Nihai Çözüm

Bütün dış baskılara, özellikle de Rusya'nın engelleyici tavrına rağmen Alman Askeri Heyeti, General Liman von Sanders Paşa başkanlığında İstanbul'a gelerek göreve başlamıştır.

1. Kolordu Kumandanlığı payesiyle payitahta gelen Liman Paşa ve heyetini, Harbiye Nazırı İzzet Paşa ve müsteşarı Fuat Paşa, 1. Kolordu Kumandan Vekili Cemal Bey, 1. Kolordu Erkan-ı Harbiye Reisi, Polis Umum Müdürü Bedri Bey, Almanya Sefareti görevlilerinden bazıları tarafından İstanbul Tren İstasyonu'nda törenle karşılanmıştır.¹⁴

12 "Islahat Meselesi (Rusya'nın Vaziyeti)", *İkdam*, 7 Kanun-ı Evvel 1913, s. 1-2.
13 "Islahat Meselesi", *Sabah* (Tan Gazetesinden, Paris, 13 Kanun-ı Evvel 1913), 15 Kanun-ı Evvel 1913, s. 2.; Petersburg'dan Matin Gazetesine(Paris) gönderilen telgrafa göre; Rusya, Alman Askeri Heyet Meselesi'ni Balkanlar'daki en büyük meselelerden biri olarak görüyordu. Karadeniz Boğazı, Rusya'yı dünyanın diğer bölgeleri ile bağlayan yegane yol durumundaydı. Rusya, bu geçidin anahtarının Türkiye'den başka birinin ellerinde bulunmasını kabul edemez. İngiltere gibi Rusya için de İstanbul'un serbest bir yer olması önemliydi. Bu konuda İngiltere ve Fransa'nın kendisine yardımcı olacağına emindi... Bkz., Alman Heyet-i Askeriyesi, *Peyam*, 15 Kanun-ı Evvel 1913, s.1.; Petersburg'dan(14 Kanun-ı Evvel) Daliy Telgraf'ın bildirdiğine göre; "Alman Heyet-i Askeriye Meselesi'nin kesinlikle tasfiyesi, İngiltere'nin Osmanlı bahriyesindeki İngiliz Heyet-i Askeriyesini geri çağırılmaktan ibaret olduğu zannedilmektedir. Muhabir, bu tedbirin bir sonuç vereceğinden şüphe ediyor. Babıalî'nin buna önem vermeyeceğini söylüyor(düşünüyor)"... Tan Gazetesi Dersaadet muhabirinin bildirdiğine göre de; buradaki Alman çevrelerinde, "General Liman ile Amiral Limpos'un vazifesi arasında bir fark yoktur deniliyor. Ruslar aksini iddia ederek; hiçbir önemi kalmayan Osmanlı Donanması'na kumanda eden İngiliz amiralinin vazifesi Goliç Paşa'ya verilen görevin aynısı iken, General Liman'ın vazifesi büsbütün başkadır demişlerdir. General Liman Paşa, Osmanlı Hükümeti ile beş yıllık bir mukavele imzalamıştır. Bunun böyle olması, Osmanlı'nın uğradığı son başarısızlıkların Alman yöntem ve terbiyesinden kaynaklanmadığına olan güveni/inancı göstermesi bakımından önemliydi... Bkz., "Alman Heyet-i Askeriyesi", *Peyam*, 16 Kanun-ı Evvel 1913, s. 1.

14 Lima Paşa ile beraber İstanbul'a gelen Alman subayların isimleri: Miralay Bronsar von Schallendorf, Miralay Weber, Binbaşı Von Tawunay, Binbaşı Von Teldmann, Yüzbaşı von König, Mülazım Mühlmann, Levazım Müşaviri Buhardı, Tabib Binbaşı Prof. Dö Kuzmann... bkz., Alman Heyet-i Askeriyesi, *Sabah*, 15 Kanun-ı Evvel 1913, s. 2.; *Tasvir-i Efkar*, 16 Kanun-ı Evvel 1913, s. 2.; General Liman von Sanders yanında 42 subayla birlikte İstanbul'a gelmiş ve 1. Ordu Komutanlığı'na atanmıştır. Bkz., Tepekaya, a.g.m., s. 48.

Gazi

Akademik
Bakış

207

Cilt 5 Sayı 9
Kış 2011

Osmanlı Devleti'nde yürütülen bu tür bir çalışmanın Avrupa'da yankı bulması son derece doğaldı. Zira, Avrupa'nın genel vaziyetinde oldukça ciddi bir mesele bulunmaktaydı. Bu da, özellikle iki grup arasında süregelen çekişmeydi. Osmanlı Devleti ise bu endişeli duruma iştirak etmemek niyetindeydi. Bunun için anlaşma yolunun seçilmesi, ortalığı velveleye veren meselelerin kapanmasını sağlamış olacaktı.

Noviya Vremiya(Petersburg) gazetesinin meseleye dair yazmış olduğu tespite göre, Rusya dünyanın en büyük ordusuna, İngiltere en muazzam donanmaya ve Fransa'nın da en cihangir maliyeye sahip bulunmaktaydı. Ne var ki, Üçlü İtilaf devletlerinin dünyada istedikleri her şeyi yaptırabilmeleri için sağlam ve güçlü bir iradeye sahip olmaları gerektiğini söyleyerek, bu devletlerin bundan mahrum olduklarını dile getirmiştir.¹⁵

Avrupa hiç şüphesiz bir dağınıklık ve sarsıntı içerisindeydi. Times gazetesinin aynı görüşe sahip bulunduğu gerçeği, söz konusu görüşün doğruluğuna pekiştirmekteydi. O nedenle ki, Osmanlı kendinden kaynaklı meseleleri çöze bile Avrupa'daki anlaşmazlığın daimiliği ortadan kalkmamış olacaktı. *"Bir zamanlar deniliyordu ki, Avrupa'nın istirahati için Osmanlılığın Avrupa dairesinden çıkarılması gerekir. 19. asrın tamamı ve 18. asrın bir kısmı bu fikre sahipti. Bugün bu fikir gerçekleşmiştir. Anadolu'ya çekilmiş olan Osmanlı'nın basit bir Alman Askeri Heyeti'ni çok da önemli olmayan bir iş için çağırınca neden Avrupa alt-üst oluyor? Neden? Cevabı vermek için biraz geriye gitmek gerekir. Balkan Savaşı'nın en kötü zamanlarında Rus Duması'nda ünlü bir siyasetçinin(Panislavisti) nutukta bulunduğunu gördük. Diyordu ki, <<Rusya Hükümeti fena bir siyaset takip ediyor. Türklerin Rumeli'den kovulmaları Rusya için felakettir. Şimdiye kadar Türkiye Devleti, bütün kuvvetini, bütün dikkat ve vaktini kendisine yabancı olan ve kendisi ile imtiazı kabil bulunan Rumeli'ye sarf etmek mecburiyetinde idi. Ve Anadolu'yu ihmal etmek vaziyetinde idi. Halbuki Rumeli'den çıktıktan sonra Osmanlı Devleti'nin vaziyeti tamamen tebdil edecektir>>...*

Anadolu sorunu da bu yüzden devletler için önemli olmuştur. Rumeli'de devletler müşteri yoluyla iş gördüler. Anadolu'da ise bu mümkün değildir. Burada kendileri doğrudan çarpışmak zorunda kalacaklardır..."¹⁶

Avrupa'nın yıllardır devam eden tavrı karşısında bir açıklama yapan Sadrazam, *"Otuz sene değil tam yüz seneden beri hep dinledik, başımızı önümüze eğdik. Bütün istenilen şeyleri verdik. Ne oldu, ne kazandık? Hayatımızı, varlığımızı bile temin edebildik mi?... haysiyet ve şerefimizi muhafaza edemedik. Bu ise yalnız maddi tahripler icrası ile kalmadı, maneviyatımıza kadar da işledi. Günü gününe yaşamak usulüne alıştık. Önümüzde hiçbir emel, hiçbir ideal görmedik... Hep sıkıntı, tazyik, iz'ac altında bulunduk.*

15 "Vehamet Karşısında", *Tercüman-ı Hakikat*, 21 Kanun-ı Evvel 1913, s. 1.

16 Ahmet Ağaoğlu, "İki Manzume-i Düveliye Arasında", *Tercüman-ı Hakikat*, 23 Kanun-ı Evvel 1913, s. 1.

Cümlemiz sersemledik, bunaldık...¹⁷ diyerek, süreçten çıkarılan sonucu kısaca özetlemiş ve bir bakıma, artık devlet olarak kendilerine ait meseleleri kendi irade ve istekleri doğrultusunda çözeceklerini belirtmiştir.

Dış basındaki gelişmeleri takip eden Ahmet Ağaoğlu ise kaleme aldığı yazısında, “Karıştırıcı ve heyecan verici haberlerin neşrinden zevk duyanların şu son üç dört gündün memnun olmadıkları muhakkaktır... Bunlara bakılacak olursa gerek Alman Askeri Heyeti ve gerekse Vilayet-i Şarkiye İslahatı Meselesi’nden dolayı Rusya’nın bize hemen harp ilan etmek üzere olduğuna, Fransa’nın istikraz sağlamayacağına ve İngiltere’nin de Adalar Meselesi’nde Yunanistan’a destek verdiğine inanmak gerekirdi. Bu haberlerin önemli olan yönü Üçlü İtilaf devletlerinin ortak hareket ettiği ve bilhassa bizimle ilgili meselelerde daha hassas oldukları ortaya konuyor. Oysa bunların arasındaki anlaşmazlıklar devam etmektedir. Yazılanların ortaya çıkarmak istediği durum; bize karşı Avrupa’da ortak bir kamuoyu oluşturmaya yöneliktir. Fransa’nın insafı ve olgun yayın organları bu komploya uymadı. Aynı tavrı İngiliz matbuatı da gösterdi... ”

Rus resmi ajansı, İstanbul sefirinin, Alman Askeri Heyeti İslahat Meselesi konusunda bir girişimde bulunmadığını beyan ediyor. Bu tezip bilhassa Fransa’nın abartılı yazı yazan(müfrit) gazetelerine aittir. Tan gazetesi, Rusların Türkiye’yi bahara doğru sıkıştıracağını yazarken, resmi Rus gazeteleri bunu tezip etmektedir. Yine aynı gazeteler Osmanlılık için kendisinden talep edilen müddeayat(iddialar) kabul edilmeyince Fransa piyasasının kapalı olacağını beyan ediyorlardı. Halbuki bu ilanlar vuku bulduğu zaman Pariye Bankası beş milyonluk Osmanlı hazine tahvilatını... vaz ediyordu. Ve lazım olan miktardan on beş kere ziyade müşteri bulunuyordu...¹⁸

Babialî’nin yürütmeye çalıştığı ıslahat çalışmalarının Avrupalı devletlerin desteğine muhtaç olduğu bir gerçektir. Birbirine rakip tarafların uzlaşmaları sağlanmadığı sürece Osmanlı Devleti’nin ihtiyaç duyduğu teknoloji, insan gücü, finansal kaynaklar konularında herhangi bir yardım alması mümkün görünmemektedir. Her bir dış unsur kendisi için en elverişli imkanları sağlayabilmek için basın da dahil olmak üzere çeşitli vasıtaları etkili bir biçimde kullanma yoluna gitmişlerdir.

“Bütün gazetelerde, bütün mehafilde bir gürültü, bir patırtı, bir heyecan ve telaş devri hakimdi. Her taraftan tehdit sesleri yükseldi. Vaziyetin vahim olduğu söylendi... Halbuki biraz vakit geçti, ilk telaş ve ilk heyecan devri geçti. Ve meseleler birer birer hall-i tabiyesi ile ve akıl ve mantığa muvafık bir surette hal olunmaya başlandı.

17 Öte yandan, Rusya’dan fazla Rusluk yapan Tan Gazetesi(Paris), Rusya’nın Osmanlı’dan “tavi-zat” adı altında şunları istediğini belirtmiştir: 1-Boğazların tahkim edilmeyeceğine dair teminat, 2- Herhangi bir sebepten dolayı Boğazların kapanması lazım gelirse, Rusya ticaretinin maruz kalabileceği zarar ve ziyanın Osmanlı Devleti tarafından karşılanması, 3- Şark vilayetlerinde icra edilecek jandarma teşkilatının Rus subaylarına teslimi... Gerçekte ise, ne Fransa ne de Rusya, Tan ya da diğer gazetelerin söyledikleri gibi hareket etmişlerdir. İlgili devletlerin diplomatları dikkatli bir üslup kullanmaya özen göstermişlerdir... Bkz. “Bizden Neler Taleb Olunuyor”, *Tercüman-ı Hakikat*, 24 Kanun-ı Evvel 1913, s. 1.

18 Ahmet Ağaoğlu, “Küşayış (Ferahlık)”, *Tercüman-ı Hakikat*, 25 Kanun-ı Evvel 1913, s. 1.

Görüş

Akademik
Bakış

209

Cilt 5 Sayı 9
Kış 2011

Durumun bu hale gelmesinde bilhassa Almanya ve İngiltere'nin oynadığı rolü söylemek gerekir. Bunlar adeta iki manzume arasında <<tampon>> rolünü oynuyorlar... Eğer onlar başka bir vaziyet alarak şu mücadelelere karışmış, onları körüklemiş olsaydılar, elbette ki mesele başka bir şekil alacaktı ve kim bilir Avrupa bugün ne gibi dalgalar arasında çalkalanırdı...".¹⁹

Almanya ve İngiltere'nin, işaret edilen risklere, ıslahat meseleleriyle ilgili tansiyonu tırmandırıcı değerlendirmelere rağmen; gerek Babıali gerekse kendi aralarında yürüttükleri müzakereler sonucunda uygulanabilir bir programı hayata geçirmeleri Avrupa'da meydana gelebilecek ciddi bir çatışmayı engellemesi bakımından da önemli olacaktır.

Soğuma sürecine girmiş olan meselelerle ilgili olarak, Rus Sefiri ile Sadrazam arasında yapılan görüşmede, Alman Heyet-i Askeriye Meselesi tekrar gündeme gelmiş ve Harbiye Nazırı Enver Paşa, "Alman Heyet-i Askeriyesi'nin vazifesi, ordunun askeri terbiyesine nezaret ve ihtimam etmekten ibaret olduğunu, General Liman von Sanders'in Harbiye Nezareti'nin emri altında bir müfettiş sıfatına haiz bulunduğunu, beş senenin hitamında heyetin Almanya'ya geri döneceğini yeniden beyan etmiştir."²⁰

Alman diplomatlarının verdiği bilgiye göre de, General Sanders'in, Almanya'da rütbesinin süvari generalliğine yükseltilmiş olmasının Türkiye'de de müşirliğe terfi ettirilmesi sonucunu doğuracağından, bir kolordu kumandanlığı icra etmesinin mümkün olmayacağı belirtilmiştir. Diplomatlar, söz konusu terfiinin Rusya Hükümeti'nin taleplerini karşılamakta olduğu için, Petersburg'un hadiseyi kapatması gerektiğini beyan etmişlerdir.²¹

Rusya ile Osmanlı Devleti arasında Askeri Islahat Meselesi'nin bir ihtilaf olarak sürmesi siyasi ve mali teşebbüslerin muallakta kalması demek olacaktı. Bunun içindir ki, generalin müşirlik rütbesine getirilmiş olması ve bu rütbedeki birinin kolordu kumanda edemeyecek olması aradaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmıştır.²²

19 O dönemde Osmanlıya ait meseleler olarak şunlar gösterilmiştir: 1-Şark Vilayetleri Islahat Meselesi, 2-Alman Askeri Heyeti, 3-İstikraz, 4-Adalar Meselesi... Bkz., Ahmet Ağaoglu, "İki Manzume Arasında", *Tercüman-ı Hakikat*, 1 Kanun-ı Sani 1914, s. 1.

20 Alman Heyet-i Askeriyesi Meselesi, *İkdam*, 19 Kanun-ı Sani 1914, s. 1.; Askeri Heyet Meselesi'ni halletmek konusundaki kararlılığını sürdüren Babıali, Tatar Osman Paşa'yı 1. Kolordu müfettişliğine tayin ederek, daha önce Genelkurmay'a bağlı olan Liman Paşa'yı iki makama bağlı hale getirmiştir... Bkz., Alman Heyet-i Askeriyesi ve Rusya, *Peyam*, 8 Kanun-ı Sani 1914, s. 1.

21 Rus tarafında bu mesele bir zaman müsait bir surette halledilmiş gibi düşünülmüştür. Ancak Alman subaylarının bilhassa 1. Kolordu muavinliğine, Üsküdar fırkasına ve 1. Çatalca Fırkası'na tayini üzerine Petersburg Kabinesi, Alman Askeri Heyeti'nin vazifesi ve mahiyeti üzerine tekrar endişe duymaya başlamıştır... Bkz., Alman Heyet-i Askeriyesi, *Tanin*, 24 Kanun-ı Sani 1914, s.2.; Askeri Islahat Heyetinin görevinin daha önce Osmanlı Devleti'nde ıslahat çalışmaları yapan Alman Von der Goliç Paşa'nın vazifesine benzediği belirtilmiş ve endişeye yer verilmemesi gerektiği üzerinde durulmuştur... Bkz., Alman Heyet-i Askeriyesi, *Peyam*, 24 Kanun-ı Sani 1914, s. 1.

22 Hüseyin Cahit Yalçın, "Hal ve Mevki", *Tanin*, 26 Kanun-ı Sani 1914, s. 1.

Sonuç

1910'lu yılların başında Avrupa'daki varlığı bitme noktasına gelmiş bulunan Osmanlı Devleti, yeniden inşa sürecine girmiş; ekonomik, idari, sosyal, siyasi, askeri... bir takım reformlar yapmak ihtiyacı duymuştur. Dünyanın önde gelen güçlerinin iki bloğa ayrılmış olması ve birinin diğerinin çıkarlarını yoğun bir biçimde tehdit etmeye başlamış bulunması, Osmanlı Devleti'ni hassas ve dikkatli davranmak durumunda bırakmıştır. Yeniden yapılanma ve ıslahat sürecinde tek taraflı bir bağımlılık ve yükümlülük altına girmemeye azami özen gösterilmiştir.

Vakit kaybetmeden ele alınması gereken en önemli işlerden birisi durumunda bulunan ordunun modernizasyonu konusunda İtilaf ve İttifak devletlerinin kapısını çalan Osmanlı Hükümeti, son derece rasyonel bir yol takip etmiş; donanmasının ıslahı için İngiltere, kara kuvvetlerinin ıslahı için Almanya ve jandarmasının ıslahı için de Fransa'dan teknik yardım istemiştir. Ancak, Almanya ile imzalanan anlaşmanın gereği olarak Alman Askeri Heyeti'nin İstanbul'a gelmesi ve Liman von Sanders'in I. Kolordu kumandanlığı görevine atanması, Boğazlar konusunda stratejik çıkarları bulunan Rusya'nın tepkisine neden olmuştur.

Esasında, Alman subaylarının Osmanlı ordusunda çok önemli mevkilere ve görevlere atanmaları daha önce Balkan felaketini yaşamış olan Osmanlı Devleti açısından üzerinde çok ciddi düşünülmesi gereken bir konudur. Yabancı uzmanların yürütecekleri/yürüttükleri tüm iş ve işlemlerin Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına uygun olmasını sağlamak bir zorunluluktur. Nasıl ki, İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerinde bir takım çıkarlarının olduğundan söz edilebiliyorsa, Almanya'nın da "Weltpolitik" özelinde elde etmeye çalıştığı çıkarları bulunduğunu unutmamak gerekiyordu.

Rusya, Fransa ve İngiltere ile aynı kanatta yer almaktaydı ve yürüttüğü engelleyici siyaset "Askeri İslahat Meselesi"nde sıkıntılara yol açabilirdi. Özellikle de modernizasyon konusunda ihtiyaç duyulan finansal kaynağın Fransa'dan sağlanacak olması Babıali'nin atacağı adımlarda dikkatli davranmasını zorunlu kılmıştır. Ancak, Almanya'yı dışlayarak bir Osmanlı politikası yürütemeyeceğinin farkında olan Petersburg'un, aynı zamanda Berlin ile bir mutabakat sağlamaya da ihtiyacı vardı.

Düvel-i Muazzama'nın kendi aralarındaki hassas dengeleri faydacı bir biçimde dış politikasında kullanmayı başaran Osmanlı Hükümeti, Fransa'dan arzu ettiği mali desteği sağladığı gibi, Alman Askeri Heyeti'nin görev ve yetkileri konusunda kendi kontrolünü daha da artırmış, ayrıca Rusya'nın tepkisini etkisizleştirmeyi de başarmıştır.

Gazi

Akademik
Bakış

211

Cilt 5 Sayı 9
Kış 2011

Kaynaklar

Gazeteler

İkdam
Peyam
Sabah
Tanin
Tasfir-i Efkar
Tercüman-ı Hakikat

Telif Eser ve Makaleler

- AĞAOĞLU Ahmet, "İki Manzume-i Düvelliye Arasında", *Tercüman-ı Hakikat*, 23 Kanun-ı Evvel 1913.
- AĞAOĞLU Ahmet, "Küşayış (Ferahlık)", *Tercüman-ı Hakikat*, 25 Kanun-ı Evvel 1913.
- AĞAOĞLU Ahmet, "İki Manzume Arasında", *Tercüman-ı Hakikat*, 1 Kanun-ı Sani 1914.
- KARABEKİR Kazım, *Türkiye'de ve Türk Ordusunda Almanlar*, Emre Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2001.
- KARABEKİR Kazım, *Tarih Buyunca Türk – Alman İlişkileri*, Emre Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2001.
- KARACA Erdem, "Hüseyin Cahit Yalçın'ın Kaleminden Şarki Anadolu Islahatı 1913-1914", *Gazi Akademik Bakış*, Ankara, Kış 2010, c. 4., S. 7.
- KARACA Erdem, "Ahmet Ağaoğlu'nun Kaleminden Şarki Anadolu Islahatı 1913-1914", *Gazi Akademik Bakış*, Ankara, Haziran (Yaz) 2010, c. 3., S. 6.
- KARACA Erdem, "Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Şarki Anadolu Meselesi", *Gazi Ü. Sos. Bil. Enst.*, Ankara, 2005, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- LEWIS Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2004.
- TEPEKAYA Muzaffer, "Osmanlı – Alman İlişkileri (1870-1914)", *TÜRKLER*, Editörler: H. Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, C. 13., Ankara, 2002.
- YALÇIN Hüseyin Cahit, "Hal ve Mevki", *Tanin*, 26 Kanun-ı Sani 1914.

Gazi